

Archeologische begeleiding

**Kerkstraat/Abdijlaan, Rijsburg
Gemeente Katwijk**

IDDS Archeologie rapport 1615

Colofon

Projectnummer	37450313/55909
In opdracht van	Gemeente Katwijk
Auteur	drs. S. Moerman
Redactie	drs. P.A. van den Bos
Versie	1.2
Status	definitief

Autorisatie

P.A. van den Bos	Senior Archeoloog	21-1-2014	
------------------	-------------------	-----------	--

Goedkeuring

B. Voormolen	Gemeente Katwijk	28-2-2014	
--------------	------------------	-----------	--

© IDDS Archeologie
Noordwijk, januari 2014
ISSN 2212-9650

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

SAMENVATTING:

Op 7 maart en 18 juni 2013 is door IDDS Archeologie een archeologische begeleiding uitgevoerd op twee locaties aan de Kerkstraat en de Abdijlaan te Rijnsburg, gemeente Katwijk. Aanleiding voor dit onderzoek waren de geplande graafwerkzaamheden naast het voormalige gemeentehuis te Rijnsburg. Het betrof het graven van een rioolsleuf, een kuil voor een afvalcontainer en een kuil voor een vetput. Het plangebied ligt in een terrein dat op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) staat aangegeven als een terrein van zeer hoge archeologische waarde (Archis monumentnummer 3074). Het terrein omvat de restanten van een laatmiddeleeuwse abdij met daaronder een vroegmiddeleeuwse nederzetting en grafveld.

Het doel van de archeologische begeleiding is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

Het onderzoek heeft in drie werkputten sporen en vondsten opgeleverd. WP4 ligt binnen de grenzen van een voormalige opgravingsput. De sporen in het plangebied bestaan uit twee stukken muurwerk met daartussen een kuil waarin menselijke resten zijn aangetroffen. Op basis van een vergelijking met de oude opgravingsplattegronden gaat het om de beide muren van de kloostergang met daartussen een begraving. Op basis van het vondstmateriaal is het geheel te dateren in de 12^e of 13^e eeuw. Op de laatmiddeleeuwse muren zijn resten van 17^e-eeuwse bebouwing aangetroffen.

Op basis van de resultaten van de archeologische begeleiding aan de Kerkstraat / Abdijlaan te Rijnsburg is duidelijk dat ook in de delen van de vindplaats Rijnsburg-Abdijterrein die nog niet opgegraven zijn, wel degelijk nog archeologische resten in goede staat aanwezig zijn. Bovendien kunnen zelfs kleinschalige onderzoeken zoals dit onderzoek een bijdrage leveren aan de kennis van deze vindplaats. Hierdoor verdient het de aanbeveling ook bij (zeer) kleine ingrepen in de bodem archeologisch onderzoek uit te laten voeren.

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	4
1. INLEIDING	5
1.1. Onderzoekskader.....	5
1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek	5
1.3. Ligging van het plangebied	5
1.4. Werkwijze	6
2. VOORONDERZOEK.....	7
2.1. Eerder uitgevoerde onderzoeken.....	7
2.2. Bewoningsfases in het plangebied	7
3. FYSISCH GEOFRAFIE.....	11
4. SPOREN EN VONDSTEN	15
5. SYNTHESE EN INTERPRETATIE	18
6. BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	20
7. AANBEVELINGEN	21
LITERATUUR EN KAARTEN.....	22
LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN	23
BIJLAGEN	
1. Overzichtskaart	
2. Allesporenkaart	
3. Periodentabel	
4. Vondstenlijst	

Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Onderzoeksmeldingsnummer</i>	55909
<i>Toponiem</i>	Kerkstraat/Abdijlaan
<i>Plaats</i>	Rijnsburg
<i>Gemeente</i>	Katwijk
<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
<i>Kaartblad</i>	30F
<i>Centrumcoördinaten</i>	90.450/467.270
<i>Oppervlakte</i>	Ca. 15 m ²
<i>Onderzoekskader</i>	graven van een rioolsleuf, een kuil voor een afvalcontainer en een kuil voor een vetput
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: mevr. S. Moerman Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: smoerman@ids.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Gemeente Katwijk Contactpersoon: B. Voormolen Postbus 589 2220 AN Katwijk Tel: 071-4065170
<i>Beheer en plaats van documentatie en vondsten</i>	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Zuid-Holland
<i>Uitvoeringsdata veldwerk</i>	07-03-2013 en 18-06-2013

1. Inleiding

1.1. Onderzoekskader

Op 7 maart en 18 juni 2013 is door IDDS Archeologie een archeologische begeleiding uitgevoerd op twee locaties aan de Kerkstraat en de Abdijlaan te Rijnsburg, gemeente Katwijk. Aanleiding voor dit onderzoek waren de geplande graafwerkzaamheden naast het voormalige gemeentehuis te Rijnsburg. Het betrof het graven van een rioolsleuf, een kuil voor een afvalcontainer en een kuil voor een vetput. De kuil voor de vetput was ten tijde van de begeleiding reeds gegraven maar diende nog wel gedocumenteerd te worden. Het plangebied ligt in een terrein dat op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) staat aangegeven als een terrein van zeer hoge archeologische waarde (Archis monumentnummer 3074). Het terrein omvat de restanten van een laatmiddeleeuwse abdij met daaronder een vroegmiddeleeuwse nederzetting en grafveld. Op basis van de Monumentenwet is archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2 (KNA; Centraal College van Deskundigen 2010) en conform het Programma van Eisen (PvE) dat voor dit onderzoek is opgesteld door IDDS Archeologie (Meijer / van den Bos 2013). Het veldwerk op 7 maart is uitgevoerd door Y. Meijer (KNA-archeoloog) en het veldwerk op 18 juni door B. Corver (senior archeoloog). Het onderzoek stond onder leiding van B. Corver.

Deze rapportage bevat de resultaten van het onderzoek.

1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek

Het doel van de archeologische begeleiding is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. Om de doelstelling te realiseren dient op de volgende onderzoeksvragen een antwoord te worden gegeven:

- Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Wat is de conservering en gaafheid van de vindplaats(en)?
- Wat is de fasering van de vindplaats(en)?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
- Uit welke periode dateren de eventuele sporen?
- Wat is de geologische context van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe verhouden de aangetroffen resten zich tot de bekende vindplaatsen?
- Zijn er sporen die toegeschreven kunnen worden aan het abdijcomplex?
- Hoe verhouden de aangetroffen resten zich tot de historische situatie zoals deze is afgebeeld op de diverse historische kaarten?
- Wat voor afleidingen zijn op basis van het vondstmateriaal te maken over de leefwijze van de voormalige bewoners van het plangebied?

1.3. Ligging van het plangebied

De ligging van het onderzochte gebied, oftewel het plangebied, is weergegeven in bijlage 1. Het plangebied ligt in het centrum van Rijnsburg en betreft twee locaties ten noorden en ten westen van het gemeentehuis, langs respectievelijk de Abdijlaan en de Kerkstraat. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in bijlage 2. Voorafgaand aan het veldonderzoek was het plangebied in gebruik als stoep en plantsoen (Figuur 1).

Figuur 1: Het plangebied voorafgaand aan het veldwerk (bron: Bing Maps). In het rood de locatie van werkput 1 tot en met 3 en in het geel de locatie van werkput 4.

1.4. Werkwijze

Voorafgaand aan het onderzoek was de kuil voor de vetput al gegraven. De kuil, met een omvang van 2x2x2 m, is gedefinieerd als WP1. De noord-, zuid- en oostprofielen zijn gedocumenteerd. Langs het aanwezige gebouw is een oost-west georiënteerd rioolsleufje gegraven van 40 cm breed, 80 cm diep en circa 11 m lang. Deze is gedefinieerd als WP2 en gedocumenteerd. Aan de westzijde van WP1 is een kleine uitbreiding voor het plaatsen van een putje naast de vetput gedefinieerd als WP3. Het gat voor de container aan de Abdijlaan had een omvang van 2x2 m en is gedefinieerd als WP4. Er werd gegraven tot 1,20 m onder het maaiveld en vanaf dat niveau werd een mal de grond in gedrukt. Vanwege deze wijze van ontgraven konden de profielen slechts tot 1,2 m –mv gedocumenteerd worden. Wel zijn vanaf 2 à 2,5 m onder het maaiveld nog vondsten verzameld. Het vondstmateriaal is gedetermineerd door Y. Meijer (botmateriaal) en B. Corver (overige vondsten).

2. Vooronderzoek

2.1. Eerder uitgevoerde onderzoeken

In en rond de kerk en het gemeentehuis hebben in het verleden diverse archeologische opgravingen plaatsgevonden. Eind jaren '40 van de vorige eeuw werd er door het BAI en de ROB gegraven. Een deel van de oude abdijkerk, gebouwd tussen 1133 en 1183, werd onderzocht. Ook werden sporen van vroegmiddeleeuwse huizen en een aanzienlijke hoeveelheid Romeins aardewerk aangetroffen. In de jaren '60 werd het onderzoek voortgezet door het IPP. Bij het ontgraven van een kloostergang werden enkele skeletten van nonnen en abdisen aangetroffen. Ook werden er sporen aangetroffen van vóór de stichting van de abdij in 1133. Niet al het onderzoek is uitgewerkt of gepubliceerd. Wel zijn de Karolingische graven beschreven (Cordfunke/ van der Borg/ Maat 1998) en is aandacht besteed aan de vroegmiddeleeuwse nederzettingssporen (Glasbergen/ van Regteren Altena 1965, van Es *et al.* 1988). De laatmiddeleeuwse sporen van de abdij zijn beschreven door Van Regteren Altena (1975) en Dijkstra (1975). De meest overzichtelijke synthese (op hoofdlijnen) van de opgravingen in Rijnsburg, die voor dit hoofdstuk is gebruikt, is te vinden in Dijkstra 2011. Daarnaast is gebruik gemaakt van het artikel van Cordfunke, van der Borg en Maat (1998).

2.2. Bewoningsfasen in het plangebied

Het plangebied is gelegen op de zuidoever van de voormalige getijdengeul de Vliet. De bewoning op het abdijterrein is te verdelen in zeven fasen, daterend van de Romeinse tijd (fase 0) tot de Nieuwe tijd (fase 6, door Dijkstra verder niet besproken).

In *fase 0 (250 voor Chr. – 300 na Chr.)* bevond het maaiveld op de zuidelijke oever zich op 0,5 à 0,6 m +NAP. Het bestond uit blauwgrijze klei, waaronder ploeg- en spitsporen zijn aangetroffen die het gebruik als akker aantonen. Mogelijk mondde in deze periode al een zijkreek uit in de Vliet. De sporen in deze fase beperken zich tot twee groepen omheiningen, mogelijk behorende bij twee paden. Bewoningssporen uit deze periode zijn niet aangetroffen.

Op de akker uit fase 0 ligt een 5 tot 20 cm dikke laag van beige tot bruingrijs zand met een kweldergelaagdheid. Deze natuurlijke laag hangt samen met de in het Rijnestuarium aanwezige mariene invloed. In deze laag bevinden zich vroegmiddeleeuwse bewoningssporen die behoren tot *fase 1 (600 – 720)*. De bewoning uit fase 1, bestaande uit diverse huisplattegronden, is op te delen in vier subfasen. In de eerste drie subfasen lijkt het terrein in gebruik te zijn geweest als woon- en werkplaats van een smid. Het belang van de zijkreek van de Vliet neemt in deze fase steeds verder af.

In *fase 2 (720 – 890)* had de Vliet zijn loop verlegd tot buiten het opgegraven gebied en resteerde van de zijkreek alleen nog een afwateringsgreppel. Haaks op deze greppel lagen twee andere greppels met daartussen een bootvormige gebouwplattegrond. In een latere subfase is de plattegrond naar het noorden verplaatst en ligt in het zuiden van de opgraving een kleine kapel met begravingen. C14-analyse dateert de eerste graven rond 775 en de kapel zelf is mogelijk iets ouder.

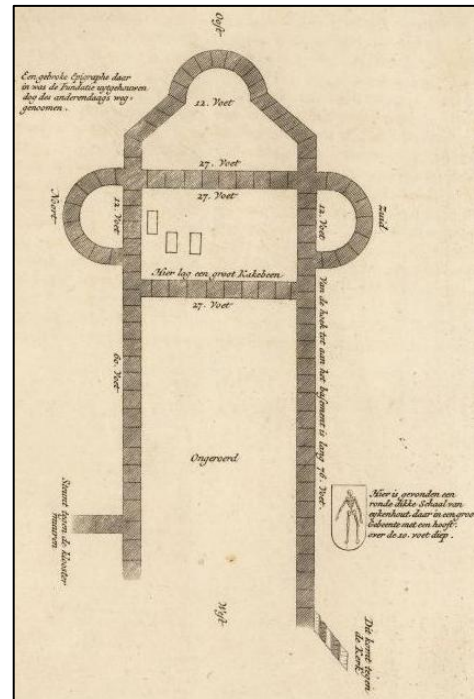
Op een ophogingspakket van ongeveer 50 cm dik, gevormd door eeuwenlange bewoning op de locatie, bevonden zich in *fase 3 (890 – 1050)* drie woonstalhuizen en een bijgebouw. De radiale opstelling van deze gebouwen is waarschijnlijk het gevolg van de ligging ervan binnen een ringwalburg. De ringwalburg wordt gedateerd tussen kort na 885 en rond 1050.

In *fase 4 (1050 – 1130)* lag ten noorden van de kapel een huisplaats waarvan, door latere verstoringen ten gevolge van de abdij, alleen nog enkele greppels resteren. De kapel werd in deze periode herbouwd, mogelijk ten gevolge van een vernieling aan het einde van fase 3. Het bijbehorende grafveld had zich uitgebreid naar het oosten, noorden en zuiden en werd in het westen begrensd door een palenrij en in het oosten door een greppel.

Aan het einde van fase 4 werd door Petronilla, de weduwe van de Hollandse graaf Floris II, een benedictinessenklooster gesticht. Om het gebied hiervoor geschikt te maken werd de bestaande kapel afgebroken en werd het terrein opgehoogd. De bouw van de nieuwe abdijkerk vond plaats aan

het begin van fase 5 (1130-1574) en op 15 september 1133 werd de abdijkerk gewijd door de Utrechtse bisschop. Waarschijnlijk ging het om een eenbeukige zaal met een klaverbladvormig koor en waren de kloostergebouwen grotendeels in hout uitgevoerd. In 1157 werd begonnen met een nieuwe kerk, waarschijnlijk bestaande uit een nieuw (verlengd) schip met daaraan toegevoegd twee zijbeuken. In 1183 of 1195 werd de kerk verwoest door een brand en werd begonnen met de bouw van een derde kerk, bestaande uit een geheel nieuw schip met verbrede zijbeuken en tweetorenfront. In deze derde bouwphase werd ook het klooster in baksteen herbouwd.

Bij het beleg van Leiden in de Tachtigjarige Oorlog (1574) werd de abdij verwoest. In datzelfde jaar werden de muren van de abdijkerk volledig afgebroken ten behoeve van de verkoop van het vrijkomende bouw materiaal. Alleen de zuidelijke toren van de kerk bleef over. Hier achter werd met sloopmateriaal uit Noordwijk al in 1578 een nieuw kerkje gebouwd, gedeeltelijk op de plaats van de abdijkerk. Op een tekening gemaakt in 1598 (Figuur 3) zijn toren en de nieuwe kerk te zien, met daar achter de ruïnes van het klooster. In 1613 zijn de funderingen van de abdijkerk opgegraven en verwijderd (Figuur 2). De ruïnes van het klooster zijn pas in 1811 gesloopt (Figuur 5). Op basis van een kaart uit 1615 (Figuur 4) gaat het dan om de meest westelijke ruïnes. Ter plaatse van de ruïnes direct ten noorden van de kerk wordt in 1615 weer bebouwing aangegeven. Deze bebouwing staat dwars op het kerkgebouw. Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel, behorende bij het minuutplan (Figuur 6), gaat het begin 19^e eeuw om een schoolgebouw.

Figuur 2: De funderingen van de abdijkerk naar een kopie van mr. Pieter Kouwenhoven naar een tekening van Jean de Lalaing uit 1613 (bron: www.archiefleiden.nl).

Figuur 3: Detail van het Kaartboek van de landen behorende aan de voormalige abdij van Rijnsburg van Symon Aerntszoon van Buningen uit 1598 (bron: www.gahetna.nl).

Figuur 4: Detail van de kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland uit 1615 (bron: watwaswaar.nl). Ten zuidwesten van de kerk bevinden zich de ruïnes.

Figuur 5: Detail van een schilderij van de ruïnes, vervaardigd door G. de Ruyter, ca. 1750-1800 (bron: www.archiefleiden.nl).

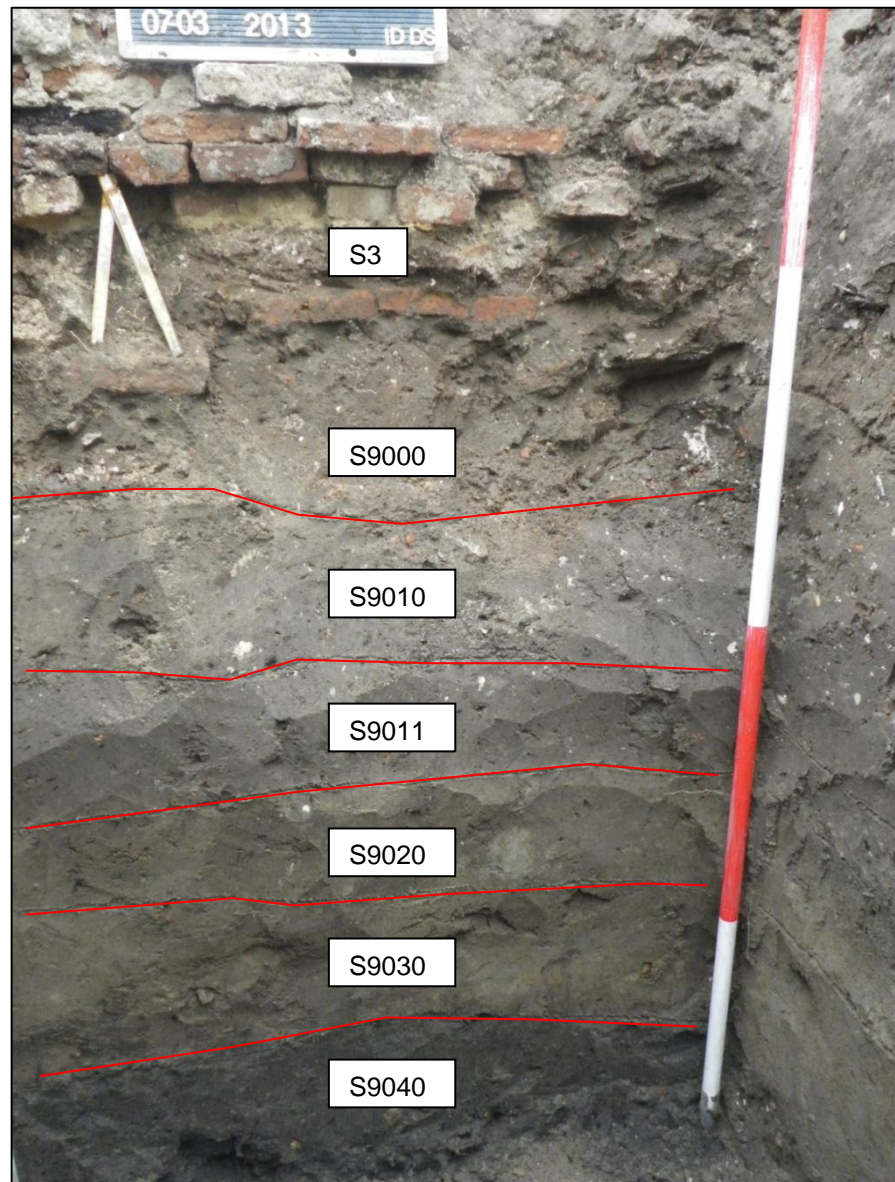

Figuur 6: De kerk en school van Rijsburg op het minuutplan uit begin 19^e eeuw (bron: watwaswaar.nl).

3. Fysische geografie

De bodemopbouw van het plangebied is op basis van profiel 1 in WP1 (Figuur 7) als volgt: helemaal onderin, op een diepte van ongeveer 180 cm –mv, bevindt zich donkergrijze uiterst siltige matig humeuze klei (S9040). In deze laag is vondstmateriaal aangetroffen. Het vondstmateriaal bestaat uit steenfragmenten, huttenleem, een metaalfragment, wat botmateriaal en aardewerk. De steenfragmenten betreffen stukken tuf (4 stuks). Dit tufsteen komt vermoedelijk uit de Duitse Eifel, want dit is de meest nabijgelegen plek waar dit voorkomt. Het is vanaf de Late IJzertijd getransporteerd als bouwmaterial. De stukken huttenleem zijn maximaal enkele centimeters groot en kunnen ook gebruikt zijn als bouwmaterial voor bijvoorbeeld wanden van huizen of als omhulsel van ovens. Het bot betreft een deel van een rib van een groot zoogdier, een pijpbeen van een middelgroot zoogdier, een middenhandsbeen van een rund en twee onbepaalde kleine fragmenten menselijk bot. Het metaal is vooral een zwaar gecorrodeerd onbepaald fragment. Het aardewerk bestaat uit 22 fragmenten. Twee wandfragmenten zijn afkomstig van Pingsdorf aardewerk. Het ene wandfragment heeft ijzeroxide versiering. Het andere wandfragment is fraai versierd met stippen van roodoranje ijzeroxide. Een bodem van Andenne aardewerk heeft een met de hand vervaardigde standring. Elf fragmenten betreffen kogelpotfragmenten, waaronder een grote randscherf. De rand is licht overhangend en vierkantig in doorsnee.

Bij de breuk van deze scherf is mogelijk een stempel aanwezig. De andere scherven zijn een fragment van een bijna-steengoed kan of kruik, drie fragmenten handgevormd aardewerk, een wandfragment mogelijk Badorfaardewerk en een wandfragment Paffrathardewerk. Alle scherven dateren uit de Volle en Late Middeleeuwen. Het oudste fragment is het mogelijke Badorfaardewerk, gedateerd in de Vroege Middeleeuwen C (750-900) en het jongste fragment is het bijna-steengoed, gedateerd in de Late Middeleeuwen B (1250-1310).

Figuur 7: Het noordprofiel (P1) van WP1.

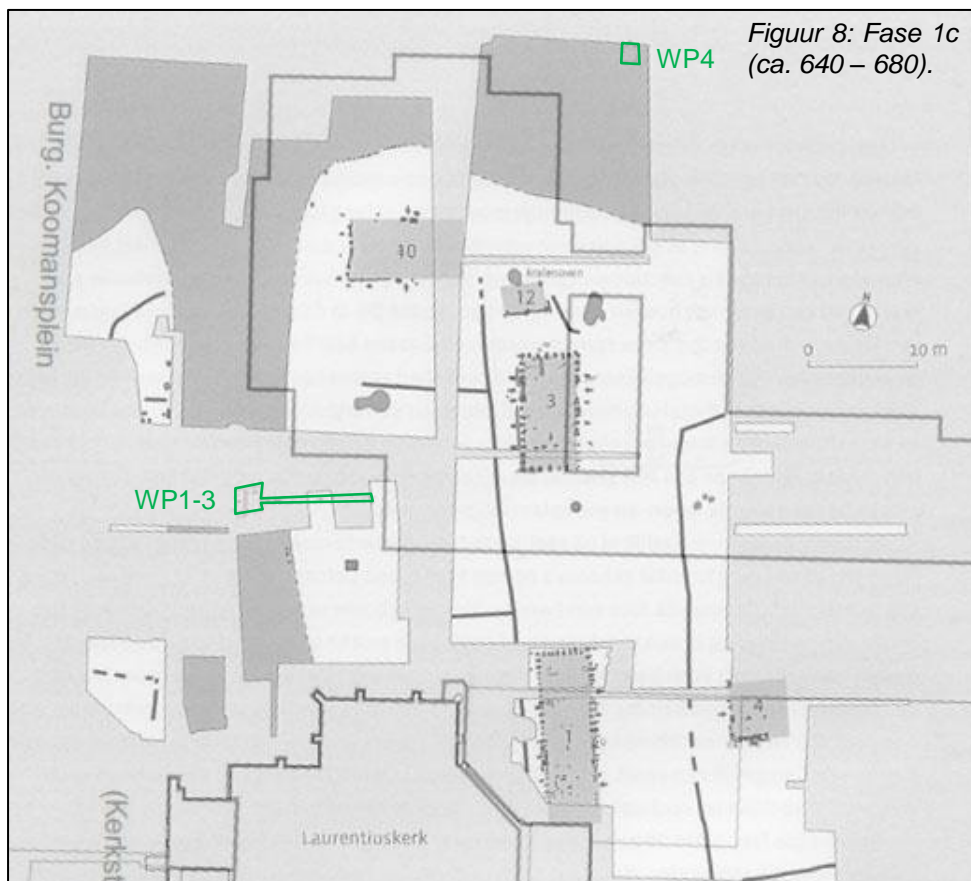
De andere scherven zijn een fragment van een bijna-steengoed kan of kruik, drie fragmenten handgevormd aardewerk, een wandfragment mogelijk Badorfaardewerk en een wandfragment Paffrathardewerk. Alle scherven dateren uit de Volle en Late Middeleeuwen. Het oudste fragment is het mogelijke Badorfaardewerk, gedateerd in de Vroege Middeleeuwen C (750-900) en het jongste fragment is het bijna-steengoed, gedateerd in de Late Middeleeuwen B (1250-1310).

Op de donkere laag bevindt zich een ca. 20 cm dikke laag lichtgeelbruin matig siltig zand met fosfaatvlekken en sporen houtskool (S9030). In deze laag zijn een fragment tufsteen en een fragment vulkanisch gesteente aangetroffen. Het is onduidelijk waarvoor het vulkanisch gesteente gebruikt is. Verder is er een fragment gecorrodeerd metaal (ijzer) aangetroffen.

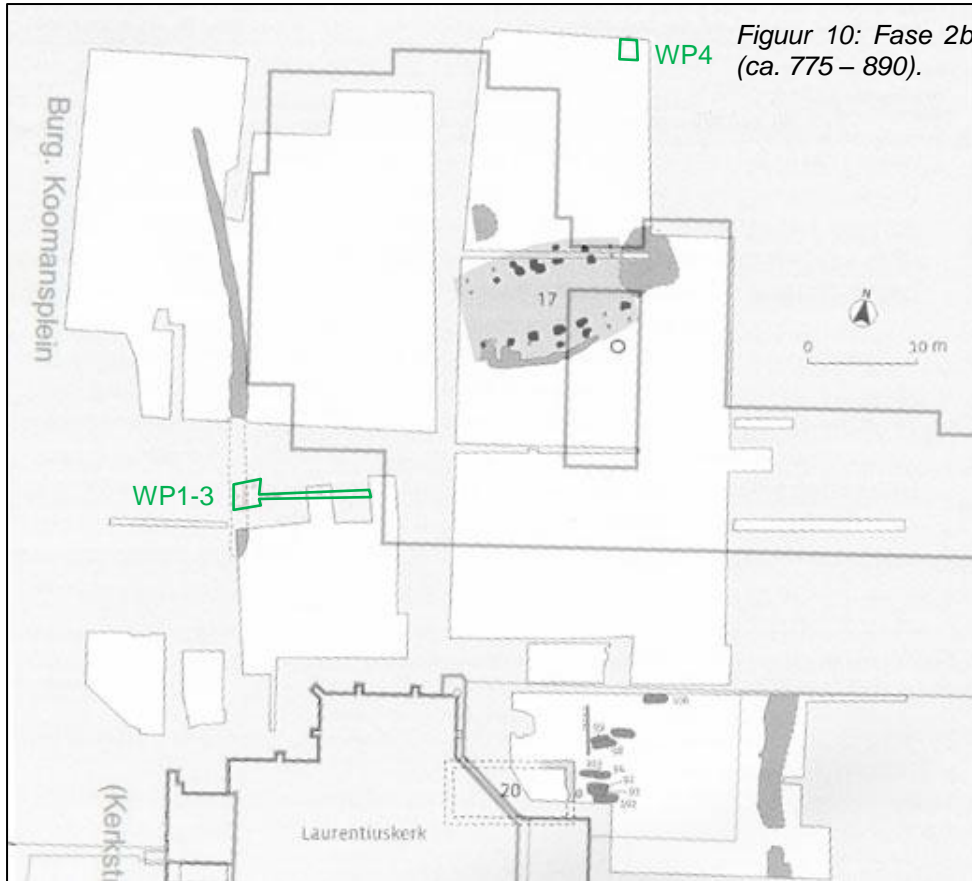
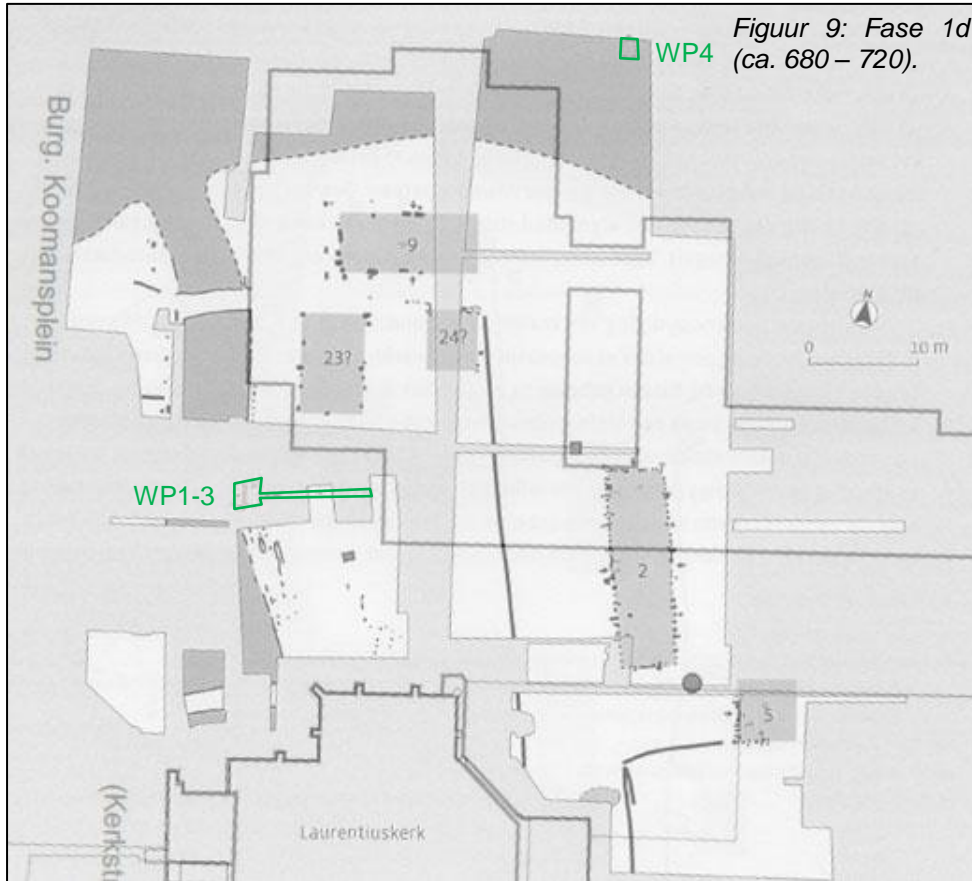
Op de zandlaag liggen twee kleilagen: een laag lichtgrijsbruine sterk zandige klei met fosfaat en houtskool (S9020) en daarop een laag bruingrijze uiterst siltige klei met houtskool (S9011). Uit S9020 is een deel van een schouderblad van een varken afkomstig. S9011 heeft geen vondstmateriaal opgeleverd.

De bovenste lagen zijn weer zandig: grijsbruin matig siltig zand met houtskool, puin en sporen en van wortels (S9010) en aan het maaiveld donkerbruingrijs zwak siltig zand met houtskool, puin en mortelresten (S9000). Uit deze lagen zijn geen vondsten verzameld.

Als de bodemopbouw wordt vergeleken met de eerdere onderzoeken uitgevoerd in het monument, zoals beschreven door Dijkstra (2011) wordt duidelijk dat de onderste donkere laag (S9040) te interpreteren is als geulvulling van een oude zijtak van de Vliet. De opgravingsplattegronden laten zien dat het plangebied vanaf de oudste fase (fase 0, ca. 250 voor Chr. – 300 na Chr.) tot aan fase 1c (ca. 640 – 680, Figuur 8) in een zijgeul van de Vliet lag. Tijdens fase 1 nam het belang van de zijgeul af en werd deze ook steeds minder breed, waardoor het plangebied in fase 1d (ca. 680 – 720) op de rand van de geul gelegen is (Figuur 9). Ook in de volgende fase, fase 2b (ca. 775 – 890) ligt het plangebied op de rand van de geul, waarvan op dat moment alleen nog een greppel resteerde.

*Figuur 8: Fase 1c
(ca. 640 – 680).*

Zandlaag S9030 dateert uit de periode nadat de geul in het plangebied verdwenen was, waarschijnlijk in fase 3 (ca. 890 – 1050). Het fosfaat in deze laag is gerelateerd aan de vlak ten oosten van de werkput gelegen bewoning. De lagen die boven de 20 cm dikke zandlaag liggen, zijn antropogene ophooglagen die dateren uit de Late Middeleeuwen. Laag S9040 kan geassocieerd worden met de bouw van de abdij. De bovenste laag, S9000, is te dateren in de Nieuwe tijd.

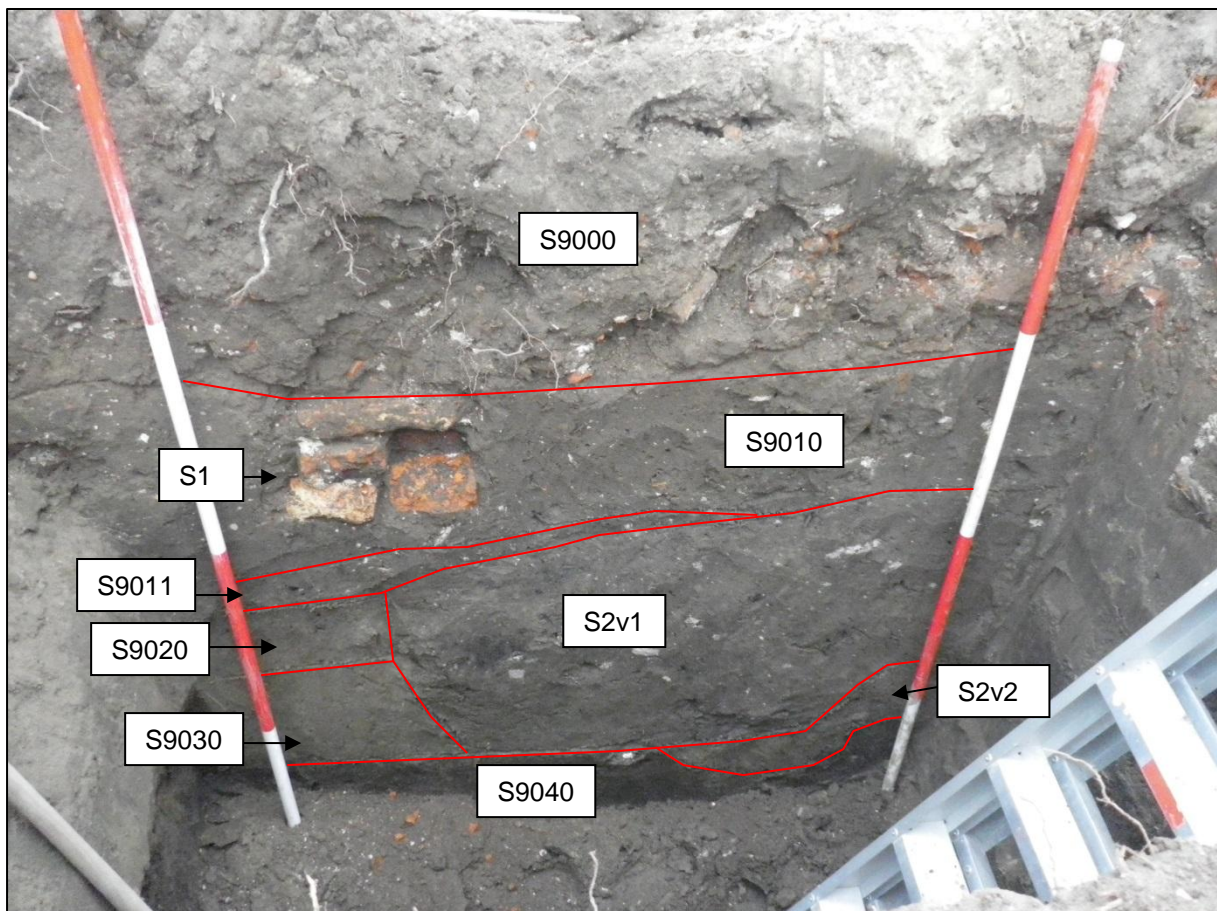
Door de puinrijke vulling en de diepte van de vondsten die aangetroffen zijn in WP4 is tijdens het veldonderzoek gespeculeerd dat het ging om een sloot- of grachtvulling. Op basis van Figuur 8 tot en met Figuur 10 wordt echter duidelijk dat deze werkput is aangelegd binnen een oude opgravingsput. Tot ca. 680 – 720 lag hier de hoofdgeul van de Vliet. De eerdere archeologische onderzoeken hebben ter plaatse van WP4 geen sporen opgeleverd.

4. Sporen en vondsten

In WP1 was een grote kuil (spoor 2) te zien met drie vullingen (Figuur 12). Onderin de kuil lagen menselijke skeletresten: een bekken en de koppen van dijbenen (Figuur 11). Helaas konden de koppen van de dijbenen niet verzameld worden. Het bekken is wel verzameld. Het skelet was georiënteerd met het hoofd naar het westen. De graafmachinist overhandigde bij aankomst van de archeoloog op het terrein een zak botten die uit de donkere laag net onder de kuil zouden komen. Naast enkele botten van varkens en runderen bevatte de zak 24 menselijke botten, afkomstig van minimaal twee individuen. Het vermoeden bestaat dat een deel van de botten van het skelet in de kuil afkomstig zijn. In de kuil zijn drie aardewerkvondsten aangetroffen, namelijk een handgevormd grijs aardewerkfragment (900-1100), een fragment Elmpter waar met een streep (slib)versiering (1175-1350) en een fragment Pingsdorf aardewerk met ijzerengobe (900-1200). Op basis van de dateringen van het aardewerk en aangezien de kuil van vrij hoog komt en diverse lagen doorsnijdt, is een datering in de late 12^e of vroege 13^e eeuw aannemelijk.

Figuur 11: De koppen van dijbenen van het skelet onder in de kuil.

Figuur 12: Het oostprofiel (P2) van WP1 met daarin de kuil waarin de botresten zijn aangetroffen (S2).

In de laag boven spoor 2 is een stuk muurwerk aangetroffen dat is opgebouwd uit kloostermoppen (spoor 1). Dit muurwerk dateert waarschijnlijk uit de 12^e eeuw. Het muurwerk is in het iets verder naar het westen gelegen profiel 4 niet aangetroffen, waardoor het mogelijk is dat dit een stuk bouwpuin betreft.

In het noord- en het zuidprofiel is in de bovenste laag een stuk muurfundering aangetroffen (spoor 3). De muur, opgebouwd uit orangerode bakstenen en gefundeerd op een laagje zand met zachte kalkmortel, heeft noord-zuid gelopen en was minimaal 95 cm breed. De muur bestaat uit vijf lagen bakstenen en heeft een hoogte van 24 à 25 cm. De muur wordt gedateerd in de Nieuw tijd (17e eeuw).

Ten westen van WP1 is bij de aanleg van WP3 spoor 4 aangetroffen. In eerste instantie leek dit een muur uit de Nieuwe tijd, maar onder de 17e-eeuwse bakstenen bevond zich een vrij massieve muurfundering opgebouwd uit kloostermoppen. De fundering was meer dan 70 cm breed en meer dan 1 m diep (Figuur 13 en Figuur 14).

Tijdens de aanleg van het rioolsleufje WP2 zijn geen vondsten aangetroffen. Met 80 à 90 cm diep reikte dit sleufje niet tot onder het bovenste ophoogpakket uit de Nieuwe tijd. Wel is aan de westzijde een klein stuk muurfundering aangetroffen van een noord-zuid lopende muur van ongeveer 45 cm breed (Figuur 15). Deze muurfundering is op basis van de gebruikte baksteen gedateerd in de 17^e eeuw.

Figuur 13: Spoor 4 (een middeleeuwse muur) was te groot om te verwijderen.

In WP4 zijn drie kleine botfragmenten van een onbekend dier aangetroffen, drie stukjes dakleij, een wandfragment steengoed en een stukje plavuis uit de 13^e-15^e eeuw en drie grote fragmenten Andenne aardewerk en een fragment Pingsdorf uit de 10^e-12^e eeuw. Zoals vermeld in het vorige hoofdstuk is WP4 echter aangelegd in een voormalige opgravingsput.

Figuur 14: De diepte van de middeleeuwse muur was minimaal 1 m.

Figuur 15: Spoor 5: een muurfragment uit de 17^e eeuw.

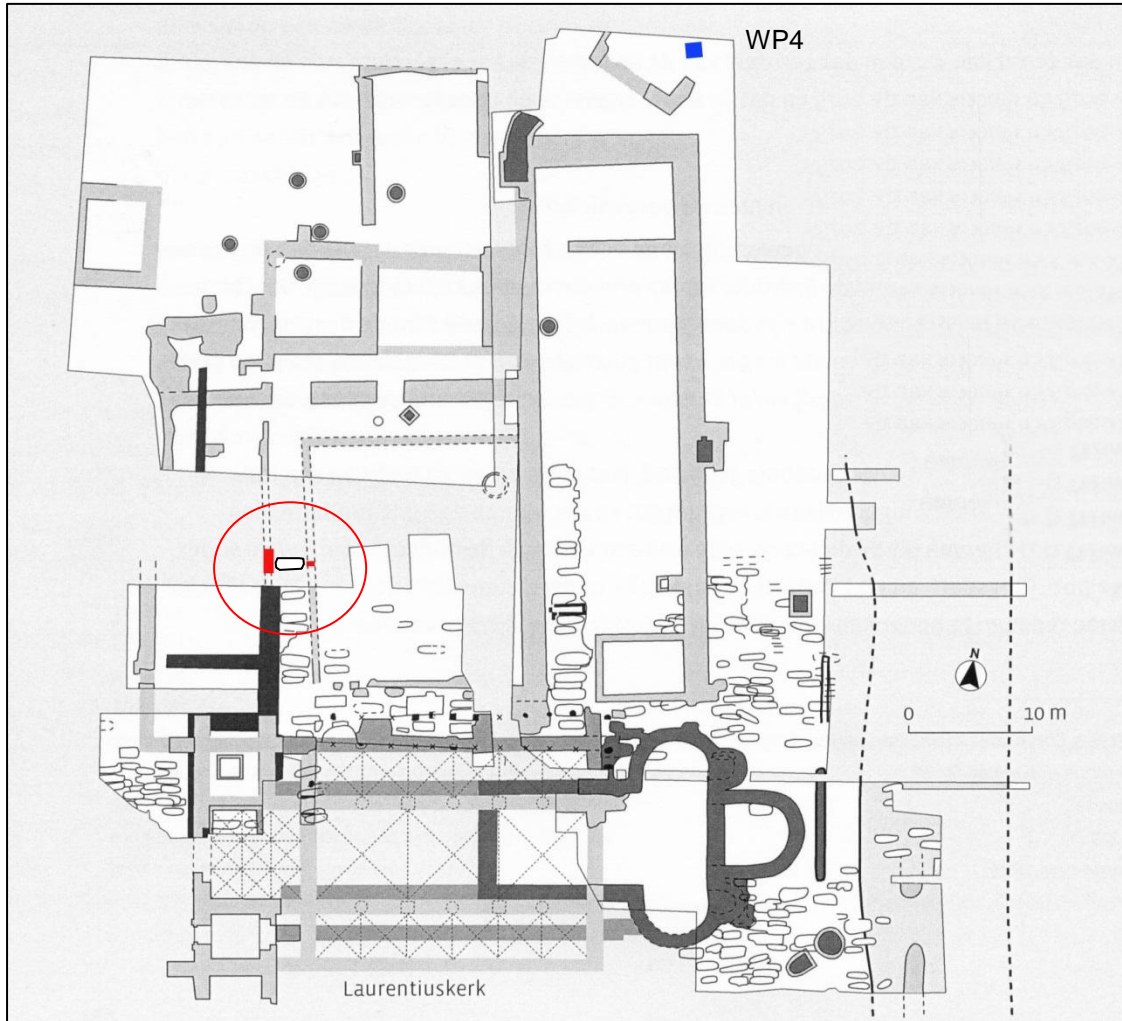
5. Synthese en interpretatie

De door IDDS Archeologie onderzochte werkputten zijn gelegen in een uitgebreid opgegraven maar helaas slechts zeer summier gerapporteerd deel van het centrum van Rijnsburg. Op basis van de beschikbare gegevens is duidelijk dat het een gebied betreft dat al sinds 250 voor Chr. door de mens gebruikt en bewoond werd. Werkputten 1, 2 en 3 lagen zeker tot ongeveer 640 na Chr. in een zijgeul van de Vliet. De onderste aangetroffen bodemlaag, een donkergrijze uiterst siltige matig humeuze klei, is als geulvulling te interpreteren. Na 640 nam het belang van de zijgeul steeds verder af en lag het plangebied eerst op de oever van de geul en later, tot ca. 775-890, op de oever van de van de geul resterende greppel. Sporen die met deze fases geassocieerd kunnen worden, zijn niet aangetroffen. Wel zijn er antropogene ophooglagen aanwezig die gerelateerd kunnen worden aan naar het oosten gelegen bewoningssporen.

Rond 775 werd ongeveer ter plaatse van de huidige kerk een kapel gesticht. In de eerste helft van de 12^e eeuw werd deze kapel vervangen door een abdijkerk, als onderdeel van een benedictinessenklooster. Nog binnen dezelfde eeuw werden de kerk en het klooster tweemaal herbouwd. In de derde en laatste bouwphase bestond ook het klooster uit baksteen. In 1574 werden de abdij en het klooster tijdens het beleg van Leiden verwoest.

Als de tijdens het huidige onderzoek aangetroffen muurresten op de door Dijkstra (2011) opgenomen sporenkaart uit de abdijperiode geprojecteerd worden (Figuur 16), wordt duidelijk dat de zware 12^e-eeuwse muurfundering (spoor 4) toebehoort aan de kloostermuur. Vermoedelijk gaat het om de steenbouwfase uit het einde van de 12^e eeuw. Ook de ten oosten van spoor 4 gelegen smallere muurfunderingen (spoor 5) komt overeen met de locatie van een kloostermuur. De bakstenen van spoor 5 dateren dit spoor echter in de 17^e eeuw. De 17^e-eeuwse bakstenen die bovenop spoor 4 zijn aangetroffen, geven aan de 12^e-eeuwse funderingen zijn herbruikt bij de nieuwbouw. Dit kan ook bij spoor 5 het geval zijn. Spoor 4 en 5 vormen in dat geval de beide muren van de kloostergang. Tussen deze twee muren is een oost-west georiënteerd graf aangetroffen dat waarschijnlijk in de late 12^e of vroege 13^e eeuw gedateerd kan worden. Dit komt geheel en al overeen met de situatie die iets ten zuiden van werkput 1 tot en met 3 is aangetroffen.

Direct na de verwoesting van de abdij en het klooster in 1574 zijn de muren van de kerk afgebroken en in 1613 zijn ook de funderingen verwijderd. Een kaart uit 1615 laat zien dat ter plaatse van werkputten 1 tot en met 3 nieuwbouw is verrezen. Op basis van historisch kaartmateriaal dateert deze bebouwing tussen 1598 en 1615. De resten van het klooster waren op dat moment nog aanwezig, waardoor de 12^e-eeuwse funderingen (sporen 4 en 5) zijn gebruikt voor de nieuwbouw. Ook spoor 3 behoort toe aan de 17^e-eeuwse bebouwing. Aan het begin van de 19^e eeuw was deze bebouwing, of een latere vervanger, in gebruik als school.

Figuur 16: Fase 5 (ca. 1130 - 1574). Binnen de rode cirkel zijn in het rood de aangetroffen muurresten aangegeven met daartussen een grafkuil.

6. Beantwoording van de onderzoeksvragen

- *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*

De sporen in het plangebied bestaan uit vier muurfunderingen en een grafkuil. Vanwege de kleine omvang van het opgegraven gebied waren deze sporen slechts over zeer korte afstand te vervolgen. Twee muurfunderingen behoren toe aan 12e-eeuwse bebouwing. Van deze sporen is één wellicht een los stuk bouwpuin. De twee andere muurfunderingen dateren uit de 17e eeuw. De kwaliteit van de sporen is goed te noemen. Met name spoor 4, een middeleeuwse fundering, was dusdanig massief dat deze niet eenvoudig te verwijderen was.

- *Wat is de conservering en gaafheid van de vindplaats(en)?*

De conservering en gaafheid van de vindplaats lijkt vrij goed te zijn. Waarschijnlijk heeft de aanleg van de 17^e-eeuwse bebouwing gezorgd voor enige verstoring van de 12^e-eeuwse resten maar zeker op een wat dieper niveau waren de 12^e-eeuwse muurfunderingen en de grafkuil nog vrijwel intact.

- *Wat is de fasering van de vindplaats(en)?*

Er is sprake van resten van bebouwing uit de 12^e eeuw die worden opgevolgd door resten van bebouwing uit de 17^e eeuw.

- *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

De archeologische vondsten bestaan uit steen, metaal, keramisch bouw materiaal, menselijk en dierlijk bot en aardewerk. Het merendeel van de vondsten kan geassocieerd worden met de bouw van de abdij en dateert uit de Late Middeleeuwen (12^e/13^e eeuw).

- *Uit welke periode dateren de eventuele sporen?*

De sporen dateren uit het eind van de 12^e eeuw en het begin van de 17^e eeuw.

- *Wat is de geologische context van de aangetroffen archeologische resten?*

De archeologische resten zijn aangetroffen in ophooglagen bovenop een opgevulde zijgeul van de Vliet.

- *Hoe verhouden de aangetroffen resten zich tot de bekende vindplaatsen?*

De 12^e-eeuwse funderingsresten maken deel uit van het abdijcomplex.

- *Zijn er sporen die toegeschreven kunnen worden aan het abdijcomplex?*

De funderingen van de beide muren van de kloostergang zijn aangetroffen met daartussen een grafkuil.

- *Hoe verhouden de aangetroffen resten zich tot de historische situatie zoals deze is afgebeeld op de diverse historische kaarten?*

De 17^e-eeuwse funderingsresten kunnen gerelateerd worden aan de bebouwing die staat weergegeven op een kaart uit 1615 en mogelijk ook nog op het minuutplan uit het begin van de 19^e eeuw.

- *Wat voor afleidingen zijn op basis van het vondstmateriaal te maken over de leefwijze van de voormalige bewoners van het plangebied?*

Op basis van de beperkte hoeveelheid vondstmateriaal die bovendien niet met sporen geassocieerd kan worden, kan op deze vraag geen antwoord gegeven worden.

7. Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van de archeologische begeleiding aan de Kerkstraat / Abdijlaan te Rijsburg is duidelijk dat ook in de delen van de vindplaats Rijsburg-Abdijterrein die nog niet opgegraven zijn, wel degelijk nog archeologische resten in goede staat aanwezig zijn. Bovendien kunnen zelfs kleinschalige onderzoeken zoals dit onderzoek een bijdrage leveren aan de kennis van deze vindplaats. Hierdoor verdient het de aanbeveling ook bij (zeer) kleine ingrepen in de bodem archeologisch onderzoek uit te laten voeren.

Literatuur en kaarten

ANWB, 2005: *ANWB Topografische Atlas Zuid-Holland 1:25000*, Den Haag.

Centraal College van Deskundigen, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.2, Gouda.

Cordfunke, E.H.P./ K. van den Borg/ C.J.R. Maat, 1998: De skeletten uit het grafmonument te Rijnsburg: een hernieuwd onderzoek (p. 1-14). In: *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond* 1998-1.

Dijkstra, B.K.S., 1975: De stoffelijke resten van leden van het Hollandse Huis (p. 179-181). In: *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond* 74.

Dijkstra, M.F.P., 2011: *Rondom de mondingen van Rijn & Maas*, Leiden.

Es, W.A. van/ P.J. Woltering/ H. Sarfatij, 1988: *Archeologie in Nederland: De rijkdom van het bodemarchief*, Amsterdam/Amersfoort.

Glasbergen, W./ H.H. van Regteren Altena, 1965: De abdij van Rijnsburg: Opgravingen in 1960/1961 en 1963/1964 (p. 144-157). In: *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken*, Vol. 57.

Regteren Altena, H.H. van, 1975: Monument voor de graven van Holland te Rijnsburg (p. 177-178). In: *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond* 74.

Meijer, Y./ P. van den Bos, 2013: *Programma van Eisen: Rijnsburg, Kerkstraat e.o., gemeente Katwijk*, Noordwijk.

Meijer, Y., 2013: *Plan van Aanpak: Archeologische begeleiding Rijnsburg, Gemeentehuis, gemeente Katwijk*, Noordwijk.

Websites

watwaswaar.nl

www.archiefleiden.nl

www.gahetna.nl

Lijst van afkortingen en begrippen

Afkortingen

Archis	Archeologisch Informatie Systeem
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
CHS	Cultuurhistorische Waardenkaart/ Hoofdstructuur
GPS	<i>Global Positioning System</i>
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Verklarende woordenlijst

humeus	organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
leem	samenstelling van meer dan 50% silt, minder dan 50% zand en minder dan 25% klei
silt	zeer fijn sediment met grootte 0,002-0,063 mm

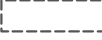

90400 90425 90450 90475 90500 90525

467340
467315
467290
467265
467240
467215

BIJLAGE 1 SPORENKAART
OVERZICHT

LEGENDA

- putgrenzen
- SX
- spoornr.

REV.	DATUM	NAAM	OMSCHRIJVING
0	23.12.13	HNA	SPORENKAART OVERZICHT

IDDS Archeologie

NOORDWIJK (Hoofdkantoor)
 's-gravendijkseweg 37
 Postbus 126
 2200 AC Noordwijk
 TEL: 071 - 402 85 86
 FAX: 071 - 4035624
 EMAIL: INFO@IDDS.NL
 www.idds.nl

SCHAAL:
1:100

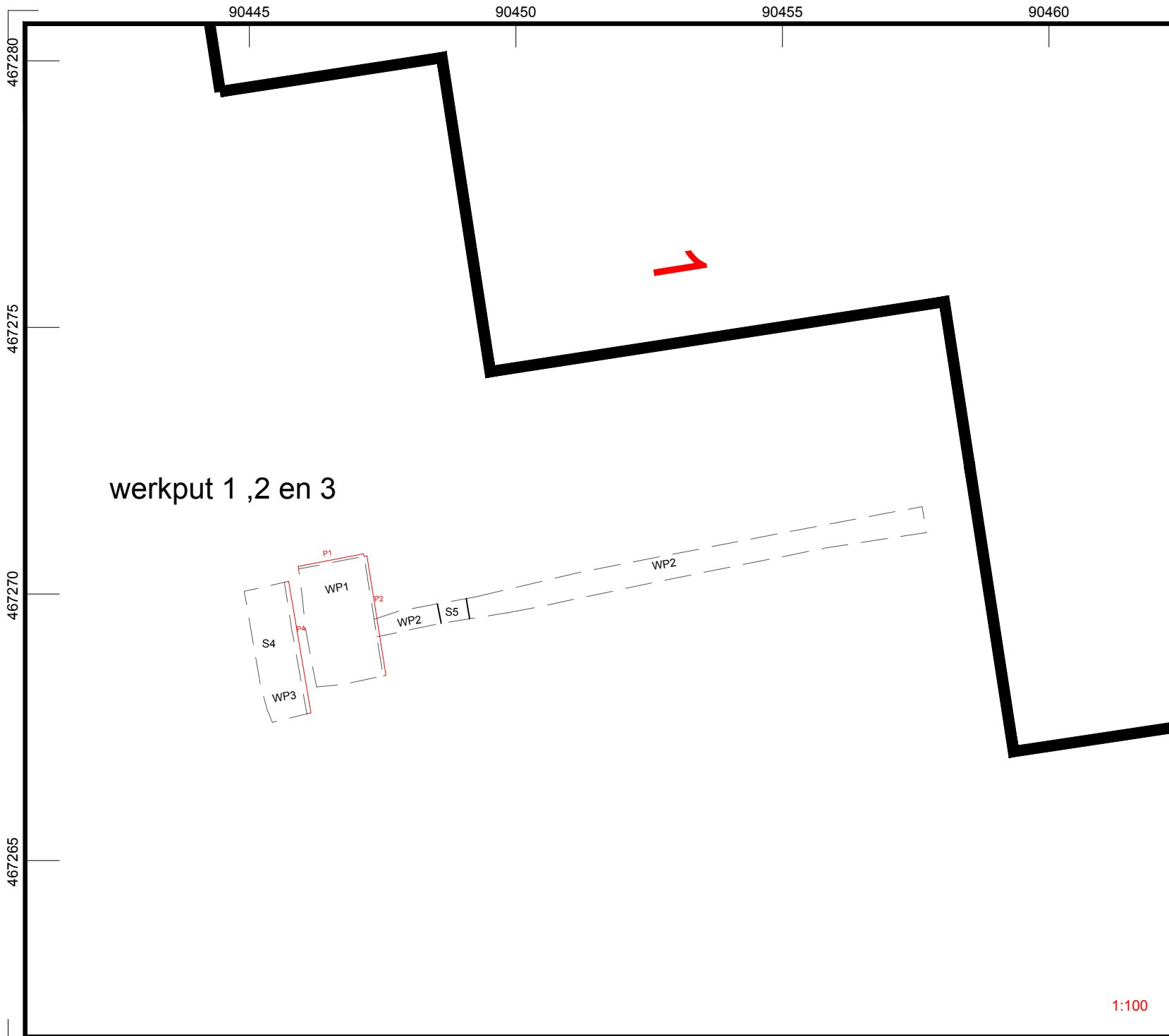
FORMAAT:
A4

OMSCHRIJVING
Kerkstraat e.o., Rijsburg

PROJECT NR.
37450313

1:100

BIJLAGE 2 SPORENKAART
WERKPUT 1,2 EN 3

LEGENDA

- putgrenzen
- spoornr.
- profiel

REV.	DATUM	NAAM	OMSCHRIJVING
0	04.07.13	HNA	SPORENKAART WP 1,2 EN 3

	NOORDWIJK (Hoofdkantoor) 's-gravendijkseweg 37 Postbus 126 2200 AC Noordwijk TEL: 071 - 402 85 86 FAX: 071 - 4035624 EMAIL: INFO@IDDS.NL www.idds.nl	SCHAAL: 1:100 1:-
	OMSCHRIJVING Kerkstraat e.o., Rijsburg	FORMAAT: A4

1:100

PROJECT NR.
37450313

90465

90470

90475

90480

467320

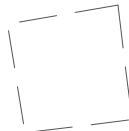
467315

467310

467305

werkput 4

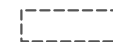
WP4

BIJLAGE 2 SPORENKAART
WERKPUT 4

LEGENDA

putgrenzen

SX

spoonnr.

REV.	DATUM	NAAM	OMSCHRIJVING
0	04.07.13	HNA	SPORENKAART WP 4

NOORDWIJK (Hoofdkantoor)
 's-gravendijkseweg 37
 Postbus 126
 2200 AC Noordwijk
 TEL: 071 - 402 85 86
 FAX: 071 - 4035524
 EMAIL: INFO@IDDS.NL
 www.idds.nl

SCHAAL:
1:100

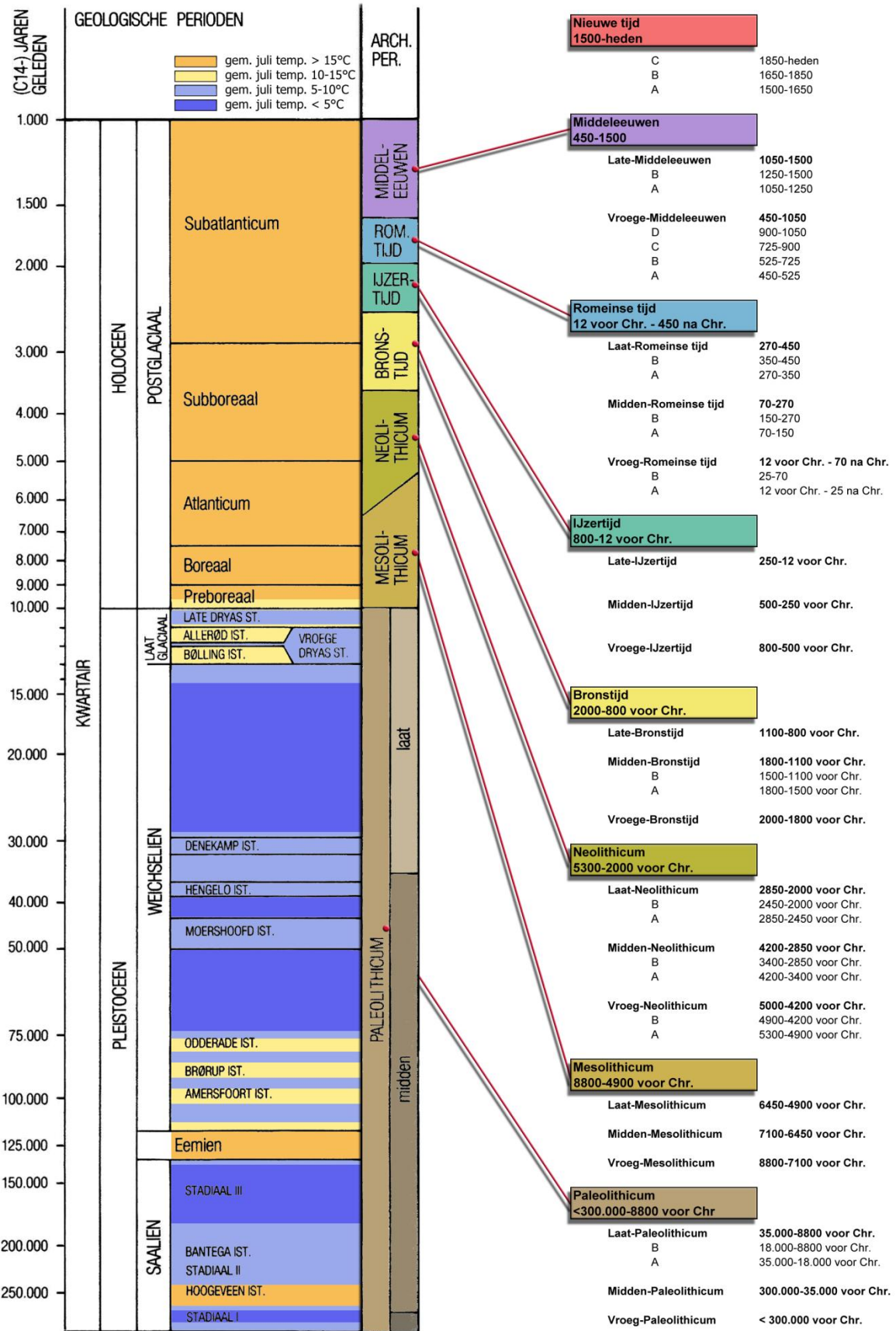
FORMAAT:
A4

OMSCHRIJVING
Kerkstraat e.o., Rijsburg

PROJECT NR.
37450313

1:100

Bijlage 3: Periodentabel

Bijlage 4: Vondstenlijst

Determinatielijst vondstmateriaal

vondstnr	werkput	spoor	codering (ABR)	baksel/type	vorm	type/ productiepl aats	Rand	Bodem	Wand	Gruis	aantal	kleur	versiering	plaats versiering	daterings code	datering	opmerkingen
1	1	9040	KER	Pingsdorf	pot	Pingsdorf		1	1		1	geel	ijzerengobe	uit	VMED-LMEA	900-1200	
1	1	9040	KER	Paffrath	pot	Paffrath		1	1		1	grijs			VMED-LMEA	900-1300	
3	1	2	KER	Elmpt	pot	Elmpt		1	1		1	grijs	lijnversiering, verf	uit	LMEAB	1175-1350	
4	1	9030	NS	tufsteen	brok			1	1		1	lichtbruin			indet	indet	
7	1	9030	NS	vulk. gesteente	brok			1	1		1	grijs			indet	indet	
7	1	9030	MX	indet	bok			1	1		1	bruin			indet	indet	
8	1	9040	NS	tufsteen	brok			1	1		1	lichtbruin			indet	indet	bouwmateriaal
8	1	9040	MX	indet	indet			1	1		1	grijsbruin			indet	indet	
8	1	9040	NS	tefriet	brok			3	3		3	grijs			IJT-LME	0-1400	mogelijk van maalsteen
8	1	9040	KER	hutteleem	brok			5	5		5	lichtbruin			VMEC-LMEB	800-1300	
8	1	9040	KER	Andenne	pot		1	1	1		1	geelwit	standing		VMED-LMEA	900-1200	
8	1	9040	KER	bijna-steengoed	kan/kruik			1	1		1	bruin			LMEB	1250-1310	
8	1	9040	KER	Pingsdorf	pot	Pingsdorf		1	1		1	geelwit	ijzerengobe	uit	VMED-LMEA	900-1200	
8	1	9040	KER	kogelpotaardewerk	pot		1	5	6		6	grijs			VMEC-LMEB	800-1300	
8	1	9040	KER	grijsbakkend	indet			2	2		2	lichtbruin			VMEC-LMEB	800-1300	zandmagering
8	1	9040	KER	Badorf?	indet			1	1		1	oranje			VMEC	750-900	
9	1	9010	KER	Andenne	pot	Andenne		3	3		3	geelwit			VMED-LMEA	900-1200	
12	1	2	KER	Pingsdorf	pot	Pingsdorf		1	1		1	geelwit	ijzerengobe	uit	VMED-LMEA	900-1200	
12	1	2	KER	grijsbakkend	indet	lokaal		1	1		1	grijs			VMED-LMEA	900-1100	handgevormd, kwartsmagering
13	1	9040	KER	kogelpotaardewerk	indet			5	5		5	grijs			VMEC-LMEB	800-1300	
13	1	9040	KER	handgevormd	pot			2	2		2	lichtbruin			VMEC-LMEB	800-1300	dikwandig, potgruismagering
13	1	9040	KER	handgevormd	indet			1	1		1	lichtbruin			VMEC-LMEB	800-1300	
13	1	9040	KER	hutteleem	brok			1	1		1	lichtbruin			VMEC-LMEB	800-1300	
14	4	9010	NS	leisteel	daklei			2	2		2	grijs			indet	indet	
15	4	9010	KER	steengoed	kan/kruik	Rijnland		1	1		1	grijs			LMEAB	1200-1400	
15	4	9010	KER	Pingsdorf	pot	Pingsdorf		1	1		1	geelwit	ijzerengobe	uit	VMED-LMEA	900-1200	
15	4	9010	KBM	roodbakkend	plavuis			1	1		1	oranje			LMEAB	1200-1400	
15	4	9010	NS	leisteel	daklei			1	1		1	grijs			indet	indet	doorboring